

РАНИ ВОЛАС: ЧАС ИНИЦИЈАЦИЈЕ

(Дејвид Фостер Волас: *Девојчица необичне косе*, превео са енглеског Игор Цвијановић, Агора, Зрењанин, 2014)

Чудне ствари дешавају се чешће но што мислимо; чак и тамо где их примећујемо с тешкоћом узрокованом лењошћу, спорошћу духа. Налазимо се у хаосу. Потрага за доминантним издавачким моделом као да не престаје с проласком мутних деценија, објављује се свашта, разлози нису увек подједнако јасни нити ваљани. Објављује се уз муке, желите план а нико други га не жели, нема стратегије, методе принудног рада продубљују хаос. Тако се догодило да најранија збирка прича Дејвида Фостера Воласа, *Девојчица необичне косе* (1989), у Србији буде објављена као последња, данас тржишно најактуелнија. Након сакате верзије *Заборава* (део текста недостаје, ваљда је неко у кући која је задужила српску публику преводом *дела* једне од Воласових књига у стању да протумачи овај бизаран потез, мада сумњам да у тој кући данас неко станује), те *Крајких разговора с оивним мушкарцима*, вратили смо се на почетак. То је добро. Превод је добар, чак одличан. Није добро што патимо од неугодног дефицита превода Воласових романа, али нешто ми говори да нећемо дуго чекати на њих. Но, то је друга прича.

Волас своју књигу започиње напоменом аутора: „Ове приче су стопроцентно плод маште. Неке од њих пројектују имена *стварних* јавних личности на измишљене ликове у измишљеним околностима. Тамо где се користе имена корпоративних, медијских или јавних личности у овој књизи, намера је да она само означе личности, призоре, садржај колективних снова; она не означавају стварне 3-Д особе, живе, мртве или нешто треће, нити претендују на приватне информације о њима.“ И осим тога што се у свим Воласовим књигама јавља нескривено интересовање за теорију прозе, уводна напомена нема опште теоријско дејство, она је кратка и ефектна, али довољна да покрене питања референцијалности и контекста у његовој књизи.

Прва реченица, „Ове приче су стопроцентно плод маште“ има и своју другу страну; изгледа да постоје приче које нису плод маште, или то нису у целости. Волас нас уверава да се у његовим причама, „плодовима маште“, јављају имена стварних личности, она којима именујемо историјске идентитете. Летимичан поглед на његову књигу даје му за право; у причи *Линдон* наилазимо на име Линдона Б. Џонсона (Lyndon B. Johnson), тридесет и шестог по реду америчког председника, рођеног 1908, у граду Стоунвол, држава Тексас и умрлог 1973. у непосредној близини места рођења. У свакој иоле обимнијој енциклопедији наићи ћемо на мноштво информација о Линдону Б. Џонсону, а исто се односи и на бројне монографије, историјске публикације и научне радове, што је управо ствар коју Волас напомиње. Њега, ако му је веровати, не инте-

ресује комплетан историјски идентитет тридесет и шестог америчког председника, већ искључиво његово име.

Аутор у својој напомени покушава да заустави сваку нашу примисао, и поручује како би требало да имена, онако како их он употребљава, „само означе личности, призоре, садржај колективних снова; она не означавају стварне 3-Д особе, живе, мртве или нешто треће, нити претендују на приватне информације о њима“. Међутим, ми смо добро информисани читаоци и при помену имена „Линдон Б. Џонсон“ у нама се активира читаво једно поље претходних представа чији је извор историјски идентитет тридесет и шестог америчког председника. Свакако смо и више него уверени да је Волас ово добро знао, а да је ауторска напомена једна од типичних метатекстуалних игара које је преузео од Лоренса Стерна и његових знатно каснијих америчких следбеника Барта (John Barth), Бартелмија (Donald Barthelme) и Кувера (Robert Coover).

Волас, на први поглед, инсистира на истини фикционалности својих прича. Оне су „плод маште“ и поред одабраног система именовања који подразумева преузимање имена историјских идентитета и додељивање тих имена фикционалним идентитетима. Узмемо ли Воласову напомену у разматрање без дистанце, овај аутор ће нам изгледати доста наивно пошто претпоставља да предузети систем именовања фикционалних идентитета не оставља референцијалне и контекстуалне трагове. Читалачки опрез и дистанца чине да Воласову прозу видимо као тешко оптерећену метатекстом и иронијом; Волас инсистира на нечему за шта добро зна да није тачно.

Није Линдон Б. Џонсон једина жртва Воласове метафикционалне предиспонираности, слична ствар догодиће се и Дејвиду Летерману, прича се зове *Моје ѿјављивање* (овде је недаћа израженија, Летерман је, за разлику од Џонсона, Воласову причу могао да прочита одмах по објављивању, а иста прилика пружа му се и данас), али и Алексу Трибеку, једном од хероја *Малих безизражајних живоѿиња*, чија медијска аура на овим просторима не може равноправно да парира Летермановој. За младог Воласа, природо мита на крају осамдесетих година претходног века може бити једино телевизијска. Дејвид Летерман, да искористимо његово присуство, у фикционални свет Воласове књиге улази право из телевизијског студија, као објекат двоструке референције. Да би мит постао глобални, Воласу је потребна кабловска телевизија, потребне су му сателитске антене, тај гротескни кровни архаизам. Он пише на почецима опште доступности сваког сигнала који популарна култура производи, свестан претње овакве светске ре-конституције, рад да се подсмехне актуелном покушају *вавилонизације*, проналазећи смешну баналност у њеној позадини. Тужну баналност, не мању од смешне.

Читава метафикционална линија у Воласовој књизи долази од става који би било упутно формулисати као „Барт *pro et contra*“ (Џон, не Ролан, мада и овај други није недужан у свему). Отуд је силовита *juvenilia* дужине остатка текста, *Ка зајагу курс имѿерија заузима*, покушај да се одговори на питања прозе после Барта, после Бартовог заснивања читавог једног рушилачког таласа америчке постмодерне, где да се крене, и куда новоодабрани пут води, ако уопште негде води. Нешто касније, зрели Волас исказаће незадовољство поступком младог Воласа, критиковаће претенциозност, чежњу да се каже апсолутно све што би могло да се каже о апсолутно свему подразумеваном, а то је грешка, али је и напор, а сваки је напор дирљив и вредан. Раскрстити

с Бартом није значило негирати га у потпуности, већ га промислити у духу креативне деконструкције, својствене истинском визионарству.

Девојчица необичне косе темељно уређује тематску просторност Воласове приповедне прозе. Бизарно као квалитет, девијација, изопштеност, рецимо, мајка оставља децу у недођији покрај ауто-пута и не враћа се по њих. Или Џули и Феј, „стоје голе пред стакленим зидом и гледају Лос Анђелес“; Џули има брата, аутистичног момка који функционише тек унутар фактографске емпирије лишене значења, али од које је могуће зарадити, постати *неко*, бити *познаша личности*, заправо само медијатор између питања и одговора, власник пажње милиона. Воласови јунаци мичу се по прозак-контексту, надograђују Елиса, а најављују долазак Зејди Смит и Френзена, *хисторичних* реалиста отворено свесних своје инфериорности пред страшном механиком Воласових текстова: садистички јапи психопата слуша Кита Џерета у друштву групације панк-сподоба, свет је најпре гротеска, Мону Меј, мајку Чака Нана Јуниора, синовљево рођење је „поцепало изнутра, тако гадно да чак и данас та жена може да заспи тек после топлих облога и гласне опере, и треба јој професионална нега“, свет је, ипак, најпре, кошмар. Џон Били прича причу која се зове *Џон Били*, истовремено логореичан и сумњиво писмен, комерцијалиста је срећом знао технику реанимације и онда прича постаје свој наслов и нема ничега више у њој, бар на први поглед.

Центар Воласовог света често је појединац у nelaгоди, сумњичав и лабилан, анксиозан, неретко оптерећен оним што зна, што је негде прочитао, тако делује, потиштен и трапава у социјализацији, престрашен мноштвом које је свуда около, на путу диференцијације, откривања било чега ухватљивог и постојаног, другог људског бића најчешће. Понекада су Воласови текстови опис трауме, њена клиничка вербализација. *Овге и Шамо*, или *Реци никак*; последице дисконтинуитета у комуникацији, прећуткивања, несналажења у истинитим описима онога што човек заиста осећа, од квалификације изабраног менталног или емоционалног стања, до његовог растакања. Ноторно Воласово питање о томе „шта то значи бити јебено људско биће“, у његовој прози заправо читамо као питање о ономе што *значи*, шта би то могло да буде и зашто је могуће, шта је услов његовог трајања. Одговор је у језику, тачније, сам језик представља одговор, сваки његов атом.

Девојчица необичне косе оставља утисак структуре која би могла бити условни програмски оријентир. Она је то у поетичком смислу, у тематском смислу, али и у смислу идеологије приповедања чија је константа непрестано изневеравање постојећих наративних, логичких и мисаоних модуса. Ово није најбоља Воласова књига, њене мањкавости су несумњиве, али су видљиве из перспективе коју задајемо из унутрашњости Воласовог опуса, квалитативна мерила која преузимамо приликом вредновања његових текстова ретко су употребљива у друге сврхе. *Девојчица необичне косе* делује као сјајан увод у Воласа, у њој је довољно радикално *воласовске* компоненте, игре, суровости, покушаја нове исказивости света који мора бити ре-програмиран по припадајућим језичким основама. Написана на крају века у ком је човек о сопственој беди сазнао више него у свој ранијој историји, Воласова књига као да је посланица из будућности која ће неизоставно стићи, написана језиком такве будућности.

Колико год издавачки недовољно промишљено деловало, подухват даљег објављивања Воласових књига, романа пре свега, требало би безусловно наставити. Попут ситуације с Пинчоном, ово није популаран и краткорочно исплатив чин, али јесте нешто што представља улагање у бољу читалачку будућност, те унапређење слике ресурсима видно сиромашне културе. Требало би, ипак, потрудити се, изгледаћемо лепше, боље и паметније једни другима кад све прође. Обогаћеније и просвећеније, то свакако. Можда није лоше кладити се на такву будућност.